

VENÄJÄN *MHMH* (*UGU*)

Pirkko Paukkeri

Artikkelissa tarkastellaan yhden venäjänkielisissä arkikeskusteluissa käytetyimmän partikkelin, *mhmh*:n funktioita. Tämän partikkelin perinteinen kirjoitusasu venäjän kielessä on ollut *ugu* (ven. *угу*). *Ugu* äännetään suljetulla suulla ja frikatiivilla *γ*. Sen vuoksi tässä artikkelissa on otettu käyttöön merkintätapa *mhmh*. Suomen kielessä vastaavasta partikkelista on käytetty merkintöjä *mhy* (Sorjonen 1999) ja *mm hm* (Kastari 2006).

Mhmh on monipuolinen ja taloudellinen tapa osoittaa vastaanottajuutta vuorovaikutuksessa. Yhdessä prosodian ja elekielen kanssa sen merkityskenttä muodostaa laajan kirjon. Sitä käytetään vastauksena niin informaatiota tarjoavaan kuin puhujan asennetta ilmaisevaan vuoroonkin. Tyypillisimmillään se on tiedonkäsittelypartikkeli. Aineistossani se on käytetyin vastauksena tietoon, jota partikkelin sanoja on hakenut kumppanilta. Esiintyessään vastauksena kantaa ottavaan lausumaan *mhmh* säilyttää tiedonkäsittelyominaisuutensa ja voi ottaa mielipiteenkin vastaan pelkkänä tosiasiana. *Mhmh* on neutraali vastaus pitämään yllä solidaarisen yhteistyön mahdollisuutta tilanteissa, joissa keskustelukumppanien käsitykset eivät täysin kohtaa: erimielisyyttä implikoivan *mhmh*:n käyttäjä voi tarjota mahdollisuuden neuvotella keskustelun jatkumisesta muun muassa esittämällä yhteistyöhakuisen puheenvuoron.

Asiasanat: Venäjän kieli, vastaussanat, partikkelit, keskusteluanalyysi.

JOHDANTO

Mhmh (*ugu*) on yksi yleisimmistä vastaussanoista (eli ns.dialogipartikkeleista) venäjänkielisessä keskustelussa. Vastaussanat ovat syvälle juurtuneita, kulttuurisidonnaisia reagoitapoja, joiden käyttö on hyvin intuitiivista, mutta ei ilmeisesti niin intuitiivista kuin kehon kieli (ilmeet, eleet, asennot jne.). Ele ja vastaussana liittyvät usein yhteen vahvistuksen toinen toisensa merkitystä. Ele voi myös

korvata vastaussanan ja tehdä omaa työtään silloin, kun kielen keinot on varattu toisiin tehtäviin. (Paukkeri, 2006.) Vastaussanaan liittyvät eleet ja prosodia eivät kuitenkaan yksin riitä selvittämään sen funktioita, vaan vastaussanaa on tarkasteltava osana laajempaa kontekstia, johon se sijoittuu. Vastaussanojen tutkimukselle on tarjonnut merkittävästi välineitä keskusteluanalyysi, jota on sovellettu muun muassa eri kielten vastaussanoista eli dialogipartikkeleista tehtyihin tutkimuksiin (ks. esim. Jefferson, 1984; 1993; 2002; Schegloff, 1982; Heritage, 1984; Goodwin, 1986; Drummond & Hopper, 1993a, b; Gardner, 1995; 1997; 2001; Clancy ym.,

Kirjoittajan yhteystiedot:
Pirkko Paukkeri
Kulomäentie 94 A
01900 Nurmijärvi

1996; Müller, 1996; Guthrie, 1997; Sorjonen, 1999; 2001; 2002; Paukkeri, 2001; 2006).¹

Keskusteluanalyysissa vastaussanoja tarkastellaan kielellisinä tekoina, jotka saavat merkityksensä reaaliajassa, suhteessa sekä kielelliseen että ei-kielelliseen esiintymäkontekstiinsa. Vastaus sanat ovat refleksiivisiä kielen elementtejä siinä mielessä, että ne joko ylläpitävät tai muuttavat menossa olevaa toimintaa. (Heritage, 1984: 140; Sorjonen, 1999; 2001: 23.) Samalla ne osallistuvat sosiaalisten suhteiden ylläpitoon: vastaussanojen avulla voidaan rakentaa yhteisymmärrystä ja samalinjaisuutta, jakaa yhteisiä kokemuksia, käsitellä ongelmakohtia, neuvotella keskustelun jatkumisesta jne. (Paukkeri, 2007). Keskusteluanalyysisissä tutkimuksissa vastaussanoja pyritään tulkitsemaan keskustelun osanottajien omista orientaatioista lähtien eli katsomaan sitä, miten keskustelun osanottajat itse tulkitsevat toistensa vuoroja. Tämän mahdollistavat muun muassa autenttisten ääni- ja/tai videonauhottettujen keskustelujen pohjalta tehdyt litteraatiot, joissa otetaan huomioon analyysin kannalta relevantit yksityiskohdat.

Väitöskirjassani (Paukkeri, 2006) olen tutkinut kolmea venäjän kielen vastaus sanaa – *da*, *nu* ja *tak* – vastauksena pääpuhujan kehiteillä olevaan vuoroon. *Nu*- ja *tak*-partikkeleita käytettiin responsseina lähinnä faktuaalista informaatiota tarjoavaan vuoroon: *nu*:n käyttäjä fokusoii usein tiedon riittämättömyyteen ja/tai yllätyksellisuuteen, kun taas *tak*-vastaukset käsittelevät tarjottua tietoa riittävänä ja implikoivat samalla asian seurattavuutta. *Da* oli keskeisin reaktio pu-

hujan asenteen sisältämään vuoroon: sillä ilmaistiin paitsi samanmielisyyttä kumpu-panin esittämän kannanoton kanssa myös empatiaa ja samastumista tämän esittämään asiointilaan. Väitöskirjassa käyttämäni keskusteluaineiston (7 tuntia) perusteella *nu*- ja *tak*-partikkelien käyttö vastaussanana venäjänkielisissä arkikeskusteluissa on paljon harvinaisempaa kuin *da*-partikkelin. Sen sijaan *mbmb* (*ugu*) vaikuttaa lähes yhtä yleiseltä vastaussanalta kuin *da*. Sanakirjojen (BTS, SRČ) perusteella *da*- ja *mbmb*-partikkelilla on yksi yhteinen käyttö: niillä voidaan antaa myönteinen vastaus kysymykseen ja toteamukseen tyyppiä *Nado vyjti iz vagona*. – *Ugu*. ('Pitää poistua vaunusta. – Joo.') Täysin synonyymisiä ne eivät tässäkin funktiossa ole. *Mbmb*:n sanotaan nimittäin olevan arkikielinen. Tuotamistavan (prosodia, toistot) avulla myös *da*- ja *mbmb*-partikkelien funktiot voivat kuitenkin lähentyä toisiaan.

Mbmb:n kirjoitusasu on venäjän kielessä perinteisesti ollut *ugu*. Käytän työssäni kuitenkin sen ääntämistapaa muistuttavaa merkintää *mbmb* (vrt. Gerassimenko, 2004). *Ugu* äännetään nimittäin suljetulla suulla ja frikaatiivilla γ . Lisäksi luonnehdin sitä ”kaksiosaiseksi” erotukseksi lyhyemmästä vastaussanasta *gm/bm*, jota myös esiintyy venäjänkielisissä arkikeskusteluissa. *Ugu*:ta on kutsuttu kuvaa-vasti äänelliseksi eleeksi (ks. Dobrušina, 1998, 138) ehkä juuri sen ääntämistavan vuoksi. Vaikuttaa siltä, että vastaavanlainen, suljetulla suulla äännettävä, kaksiosainen ”ynähdys” on melko yleinen monissa muissakin kielissä. Sorjonen (1999) käyttää suomenkielisestä sanasta merkintöjä *mby*, Kastari (2006) *mm hm*, Schegloff (1982) englanninkielisestä *uh hub*, Gerassimenko (2004) viron- ja venäjänkielisestä *mbmb*. Frekvenssiltään kyseisen vastauksen käyttö vaihtelee eri kielissä, eivätkä sen funktiotkaan ole täysin identtisiä. Intuitioni mukaan esimerkiksi suomenkielisessä keskustelussa *mby*- ja *mm hm*-reaktiota

¹ Tämä artikkeli on jatkoa väitöskirjassa (Paukkeri 2006) aloittamalleni tutkimustyölle venäjän kielen vastaussanoista. Kiitän Puhe ja kieli -lehden anonyymeja arvioijia hyödyllisistä ja rakentavista kommentteista. Esitän kiitokseni myös Suomen Kulttuurirahastolle merkittävästä apurahasta työtäni varten.

esiintyy huomattavasti harvemmin kuin vastaavia *mbmh*-reaktiota venäjänkielisessä keskustelussa. Vaikka *ugu* on yleinen, sitä ei mainita venäjän kielen akateemisessa kieliopissa (AG 1980) enempää interjektioiden kuin partikkelienkaan listalla. Suuren selittävän venäjän kielen sanakirjan (BTS) mukaan *ugu* on partikkeli, jolla voidaan vastata myöntävästi tai vahvistaa jokin toteamus. Uudessa venäläis-suomalaisessa sanakirjassa (1999) sen suomennoksia ovat *juu*, *joo* ja *kyllä*. Tyyliään *ugu*:n väitetään olevan puhe- tai arkikielinen (BTS, SRC). Dobrušina (1995; 1998) luokittelee *ugu*:n (/ *aga*:n) kognitiiviseksi interjektiksi, jolla vahvistetaan keskustelukumppanin monologia ja osoitetaan huomiota: 'kuuntele sinua ja otan vastaan, mitä sinä puhut'. Hänen mukaansa se esiintyy lähes poikkeuksetta dialogissa vastauksena keskustelukumppanilta saatuun tietoon. Dobrušinan (1995; 1998) antama kuvaus *ugu*:n käytöstä jää kuitenkin melko ylimalkaiseksi muun muassa epäadekvaattien aineistojen vuoksi. Sitä paitsi *ugu*:n ja *aga*:n funktiot eivät ainakaan kaikissa tapauksissa ole yhteneviä (Paukkeri, tulossa).

Tehdessäni mikroanalyysia (Paukkeri, 2006) *da*-, *nu*- ja *tak*-partikkelien funktioista tein samalla havaintoja *mbmh*-partikkelista ja totesin sen esiintyvän reaktiona sekä pelkkää informaatiota tarjoavaan että asennetta ilmaisevaan vuoroon. Tarkemman analyysin tuloksena *mbmh* on osoittautunut ennen kaikkea tiedonkäsittelypartikkeliksi. Tyypillisimmillään se hakeutuu vastaukseksi puhdasta informaatiota tarjoavaan vuoroon, mutta vastaanottaa usein kannanottonkin pelkän informaation kannalta. *Mbmh* voi siis muuttaa edeltävän toiminnon luonnetta pidättäytymällä affektisesta reaktiosta, jonka kannanotto tekee relevantiksi. Sitä voidaan käyttää muun muassa keinona ottaa etäisyyttä kumppanin esittämään kantaan tai asenteeseen (vrt. suomen *joo*-partikkelin käyttö, Sorjonen 1999). Vaikuttaa siltä, että kyky käsitellä kumppanin

sanomaa tietona, on merkitysulottuvuus, joka liittyy *mbmh*-vastauksiin kautta kontekstien.

Tarkastelen aluksi *mbmh*-partikkelia keinona käsitellä vuoron informaatiota. Sen jälkeen näytän, miten *mbmh*:n avulla voidaan välttää affektinen toiminto ja samalla muuttaa edeltävän toiminnon luonnetta. Selvennän *mbmh*-partikkelin funktioita myös vertaamalla niitä sekä tuloksiini *da*-, *nu*- ja *tak*-partikkelien käytöistä vastaavanlaisissa sekventiaalisissa ympäristöissä (Paukkeri, 2006) että viitteellisesti suomen kielen vastaussanoista tehtyihin tutkimuksiin.

MHMH KEINONA KÄSITELLÄ VUORON INFORMAATIOTA

Puhe sinänsä sisältää aina tietoa. Tietoa tarjotaan joko sellaisenaan tai arvioimalla sitä. Arvioinnin ei kuitenkaan tarvitse olla verbaalista, vaan sitä voidaan ilmaista pelkästään prosodian ja/tai äänensävyn avulla sekä tekemällä erilaisia ilmeitä ja eleitä. Tässä luvussa katson *mbmh*-vastauksia sellaisiin vuoroihin, joissa tietoa ei ole arvioitu verbaalisesti. Muutamit vuorot sisältävät kuitenkin para- tai ekstralingvistisia piirteitä, joilla voi olla merkitystä vastaanottajan reaktioon.

Tieto, joka vastaanotetaan *mbmh*-partikkelilla, voi muodostaa riittävänä tarjotun kokonaisuuden. Se voi kuulua myös laajempaan, kehittymässä olevaan puhekokonaisuuteen ja ennakoida jatkoa (eli jäsenytä hierarkkisesti, ks. Paukkeri, 2006). Tieto on joko kumppanin kysymää tai puhujan oma-aloitteisesti kertomaa, jolloin puhuja ikään kuin rakentaa vastaanottajalle pääsyn uuden asiantilan tarkasteluun.

Informaatiota välittävä vuoro on usein pitkä, ja sen aikana voi esiintyä monia erilaisia partikkelivastauksia (esim. *nu*, *tak*, *da*, *gm*, *mbmh*, *aga*), joista kullakin on niille tyypilliset esiintymäkontekstit (Paukkeri, 2006; tulossa). Aineistossani (7 tuntia) *mbmh* on

edellä mainituista partikkeleista yleisin vastauspartikkeli haettuun tietoon. Tällöin se esiintyy ns. kolmantena vuorona kysymys–vastaus -sekvenssin jälkeen. Aineistoni antaa myös olettaa, että *mbmh*-partikkeliä käyttävät muita enemmän korkeasti koulutetut henkilöt. Muut kuin korkeasti koulutetut käyttävät sen sijaan usein myös *aga*-partikkeliä, jota Dobrušina (1998) käsittelee *ugu*-partikkelin varianttina. Eroksi hän mainitsee sen, että *aga* äännetään avoimella, *ugu* suljetulla suulla. *Ugu*- ja *aga*-partikkeleilla on kuitenkin myös funktionaalisia eroja (Paukkeri, tulossa). Aloitan tarkastelun *mhmh*:n *käytöstä vastauksena hakemalla saatuun tietoon*.

Tietoa voidaan hakea erityyppisillä kysymyksillä, joista *hakukysymykset* ovat vuorovaihtuksen näkökulmasta mielenkiintoisimpia. Ne mahdollistavat erilaisia vastauksia, joko rajatumman, jopa yksisanaisen vastauksen tai laajemman selostuksen kysymysshannasta riippuen (ks. esim. Hakulinen & Karlsson, 1988: 282–283; Halonen, 2002: 42–43; ISK, 2004: 1591–1592). Hakukysymyksen (etujäsen) avulla voidaan tarkentaa odotusta vastauksen (jälkijäsen) suhteen (vrt. Sacks, 1992b: 413–415) ja ennakoida vastauksen kulkua. ISK:n (2004: 1588) mukaan aitoja kysymyksiä ovat sellaiset, joiden pääasiallinen tehtävä on tuottaa kysyjälle jokin puuttuva tieto tai jokin varmistus tämän oletamaan asiointilaan. Toisin sanoen kysymykset eivät ole aina täydellisen tietämättömyyden tai epä-

tietoisuuden ilmaisuja, vaan niiden taustalla voi olla jonkinlainen oletus vastauksesta (vrt. Schegloff, 1984; Kastari, 2006: 57).

Esimerkin (1) hakukysymyksessä esiintyy kysymyssana *kto* ('kuka'), joka rajaa vastauksen koskemaan vain tiedustellun henkilön nimeä. Keskustelijoina ovat Sergei ja Kirill. Kirillin vaimo, Anja seuraa keskustelua sivusta esittäen kuitenkin silloin tällöin Sergeille kysymyksiä, kuten seuraavassa esimerkissä. Tarkastelun kohteena on *mbmh*-vastaus rivillä 9. Väärien tulkintojen välttämiseksi jätän kääntämättä vastaussanat ja joitakin muita partikkeleita (esim. *vot*), koska niiden käyttö ei ole identtistä suomen kielen kanssa.

Mbmb (r. 9) vastaa tietoon, jota on haettu kesken muun puhetoiminnan: Sergein ja Kirillin keskustelua seurannut Anja puuttuu puheeseen kysymällä puheena olevan henkilön nimeä. Sergei vastaa kuitenkin korjausaloitteella, ja Anja joutuu toistamaan kysymyksen (r. 7). *Mbmb* päättyy laskevaan intonaatioon (merkitty pisteellä), joka osoittaa Anjan saaneen kysymykseensä riittävän vastauksen: puheenjohtajan nimen. Sergei kuitenkin vielä toistaa nimen, jolloin Anja hakee tarkennusta ikään kuin varmistaakseen, onko kysymyksessä hänen olettamansa henkilö (r. 11). Tarkennuskysymyksen (r. 11) synnyttämä lyhyehkö sekvenssi paljastaa Anjan olettaman tiedon oikeaksi. Kyseisen sekvenssin jälkeen Sergei ja Kirill jatkavat keskenjäänyttä puhetoimintaa rauhanyhdistysten rekisteröinnistä Venäjällä.

(1) [Laivalla: Puheenjohtaja]

- 01 Sergei: zaregistrovano v Tve↑ri no iz Tveri my tak i ne (.)
PASP-rekisteröidä-PPP PRP Tver' mutta PRP Tver' me niin ja ei
on rekisteröity Tve↑rissä mutta Tveristä ei (.) saatu
- 02 doždalis' spravki (.) ili počta ploho rabotaet (.) ja
PASP-odottaa-PST-PL tieto-GEN tai posti huonosti toimia-3 minä
ilmoitusta (.) tai posti on toiminut huonosti (.) minä
- 03 predsedatelju zvonil [ne došla.
puheenjohtaja-DAT soittaa-PST-1 ei tulla-PST-3 perille
soitin puheenjohtajalle [ei tullut ((ilmoitusta)).
- 04 Kirill: [mhmh, kto-to drugoj ploho rabotaet.
PRT joku muu huonosti toimia-3
[mhmh, joku muu on toiminut huonosti.
- 05 Anja: a kto u nih predsedatel'?
PRT kuka PRP he-GEN puheenjohtaja
kukas heillä on puheenjohtaja?
- 06 Sergei: a?
mitä?
- 07 Anja: kto u nih predsedatel'
kuka PRP he-GEN puheenjohtaja
kuka heillä on puheenjohtaja,
- 08 Sergei: predsedatel' Ivanov °Nikolaj°.
puheenjohtaja Ivanov Nikolai
puheenjohtaja on Ivanov °Nikolai°.
- 09 Anja:→ **mhmh**.
- 10 Sergei: °Nikolaj Ivanov°.
InameM Ivanov
°Nikolai Ivanov°.
- 11 Anja: kotoryj s ženoj byl da?
joka PRP vaimo-INSTR olla-PST-3 PRT
jokako oli vaimon kanssa?

Esimerkissä (2) hakukysymys (r. 2) on muodostettu semanttisesti väljällä kysymyssanalla *čto* ('mitä'), joka tekee tilaa laajemmalle kuvaukselle. Keskustelijoina ovat hiljattain ar-

meijasta palannut Borja ja hänen tätinsä Galja. Sukulaiset näkevät toisensa ensimmäistä kertaa Borjan kaksivuotisen armeijapalvelun jälkeen. *Mhmh*-vastaus rivillä 7.

(2) [Armeija: Aamutarkastus]

- 01 Borja: a potom utrennij osmotr,
PRT sitten aamutarkastus
ja sitten aamutarkastus,
- 02 Galja: £a čto osmatrivajut?,£ ((G. nauraa))
PRT mitä tarkastaa-PL-3
£no mitä tarkastavat?,£
- 03 Borja: @na utrennem os[motre,@]
PRP aamutarkastus-PRE
@aamutarkastuk[sesta,@]
- 04 Galja: [((Galja nauraa))]
- 05 Borja: stanovjatsja v dve širengi, (0.5) pervaja širenga dva šaga
tulla-PL-3 PRP kaksi rivi-ACC ensimmäinen rivi kaksi askel-GEN
asetutaan kahteen riviin, (0.5) ensimmäinen rivi astuu kaksi askelta
- 06 vpe↑rēd, (.) vyhodit @↑krugom?@
eteenpäin astua-3 ympyrä-INSTR
eteen↑päin, (.) @↑täyskäännös?@
- 07 Galja:→ **mhmb**,
- 08 Borja: I : (.) komandir otdelenija prohodit smotrit proverjaet est' li u
ja komentaja ryhmä kulkea-3 katsoa-3 tarkastaa-3 olla PRT PRT
JA: (.) ryhmänjohtaja kulkee ohi katsoo ja tarkastaa onko
- 09 tebjja v šapke nitka s igolkoj. dolžno byt' dve igolki,
sinä-GEN PRP hatu-GEN lanka PRP neula-INSTR pitää olla kaksi neula-GEN
sinulla hatussa lanka ja neula. pitää olla kaksi neulaa,

Mhmb-vastaus (r. 7) on tuotettu kohdassa, jossa keskustelukumppani on osoittanut vuoronsa keskeneräiseksi muun muassa nousevalta, jatkoa ennakoivalla intonaatiolla ja luotuaan taustan, joka kuvaa tilannetta armeijan aamutarkastuksessa. Vuoro on keskeneräinen myös pragmaattisesti: vastaanottajalle ei ole vielä kerrottu, mitä tarkastetaan. Tuottamalla tasaiseen sävelkulkuun (merkitty pilkulla) päättyvän *mhmb*-partikkelin Galja *orientoituu vuoron keskeneräisyyteen*, eikä niinkään siihen, että tieto olisi hänelle uutta, saati yllättävää. Tällaista *mhmb*-vastausta voitaisiinkin kutsua *jatkaajaksi* (vrt. Sacks 1992b; Schegloff 1982; Sorjonen 2001: 209). Vuoron keskeneräisyyteen orientoituminen näkyy myös Borjan vuorosta: hän jatkaa aloittamaansa kuvausta

aamutarkastuksesta *i*-konjektorilla alkavalla lausumalla (r. 8).

Seuraavassa esimerkissä hakukysymyksen esittäjä orientoituu vastaanottajan pitkän kuvauksen kulkuun niin, että se lopulta johtaa haettuun vastaukseen. Kysymyksen synnyttämä sekventiaalinen implikaatio on siis voimassa siihen saakka, kunnes kysymykseen on annettu riittävä vastaus. Esimerkki havainnollistaa sitä, miten *mhmb*-responsit *käsittelevät koherenttina niitä edeltävien asiointilojen kytkeytymistä laajempaan kontekstiin*. Tällaiset asiointilat rajaavat samalla odotuksia tulevan kerronnan suhteen ja ohjaavat vastaanottajaa ennakoimaan, miten vuoro jatkuu. Vastaavanlainen käyttö on tyypillistä myös *tak*-partikkelille silloin, kun kerronta on

aloitettu puhujan aloitteesta (Paukkeri, 2006; vrt. suomen *ni-*partikkelin käyttö, Sorjonen, 2001: 233–238). Katkelmassa Sergein puhe ”harhailee” sivupoluille muun muassa Anjan esittämien välikysymysten vuoksi (poistettu katkelmasta). Kirill kuitenkin ohjailee kes-

kustelua erilaisin lisäkysymyksin niin, että saa lopulta riittävästi tietoa rivillä 1 esittämäänsä kysymykseen. Katkelma sisältää useita *mhmh*-vastauksia, joista tarkasteltavina ovat Kirillin vastaukset riveillä 14, 36 ja 42.

(3) [Laivalla: Rauhanyhdistyksen historiasta]

- 01 Kirill: a kak (.) vy: (1.0) prišli (.) vot (.) v eto obščestvo (.) obščesto
PRT miten te PASP-tulla-PL PRT PRP tämä-ACC yhdistys-ACC yhdistys-A
entä miten (.) te: idän (1.0) yhdistyksestä (.) tuli (.) PRT (.) tämä yhdistys
- 02 miro↑ljubija,
rauhantahto-GEN
rauhan↑yhdistys,
- 03 Sergei: gm, ..hh nu ja kak uže govoril čto (.) u nas obščina davno
hm no minä kuten jo sanoa-PST että PRP me-GEN yhdistys kauan
hm ..hh no niin kuin jo sanoin että (.) meillä on Samaras↑sa ollut yhdistys
- 04 byla v Sama↑re i:=
olla-PST PRP Samara-PRE ja
jo kauan ja:=
- 05 Kirill: obščina kakaja? kak? nazy°valas°,
yhdistys mikä miten nimittää-PST-PAS
mikä? yhdistys miten? minkä °niminen°,
- 06 Sergei: nu my nazyvalis'? (.) nu nu tak eto vobščem-to obščina kotoraja byla
no me nimittääPST-PAS-PL no no niin PRT yleensäkin yhdistys joka olla-PST
no meitä nimitettiin? (.) no no niin PRT yleensä yleensä yhdistys joka liittyi
- 07 svjazana s peterburgskoj obščinoj >ešče v Pskove
liittyä-PPP PRP pietarilainen yhdistys-INSTR vielä PRP Pihkova-PRE
Pietarin yhdistykseen >oli vielä Pihkovassa<
- 08 byla< byla ona [:(--)
olla-PST olla-PL-3 se
oli< se oli [:(--)
- 09 Kirill: [ja ploho znaju istoriju [obščestva
minä huonosti tietää-1 historia-ACC yhdistys-GEN
[minä tunnen huonosti rauhan[yhdistyksen
[[*(S. nyökkää.)*]]
[aha.
- 10 Sergei:
- 11 Kirill: miroljubija vot v Rossii,
rauhantahto-GEN PRT PRP Venäjä-PRE
historiaa PRT Venäjällä,

Esimerkki (3) jatkuu seuraavalla sivulla.

- 12 Sergei: aha. (.) nu eto (.) ešče vot na rubeže
 PRT no PRT jo PRT PRP raja-PRE
 PRT. (.) no PRT (.) jo PRT yhdeksänentoista
- 13 (-) devjattnadcatogo dvadcatogo ↑ve[ka
 yhdeksästoista-GEN kahdeskymmenes-GEN vuosisata-GEN
 kahdennenkymmenennen vuosisadan tait[teessa
- 14 Kirill:→ [mhmh.
- 15 Sergei: priezžali finny i: russkie uverovali čeres nih.
 tulla-PST-PL suomalainen-PL ja venäläinen-PL PASP-uskoa-PL PRP he-ACC
 tuli suomalaisia ja: venäläiset uskoivat heidän kauttaan.
- 16 tut obščestva byli: >posle< etogo finskie to
 täällä yhdistys-PL olla-PST-PL PRP tämä-GEN suomalainen-PL toisin
 täällä oli: yhdistyksiä tämän >jälkeen< suomalaisia toisin
- 17 est' i russkie propovedniki byli (.) uže vot ih na
 sanoen ja venäläinen-PL saarnaaja-PL olla-PST-PL jo PRT he-ACC PRP
 sanoen oli venäläisiäkin puhujia (.) PRT heitä jo siunattiin
- 18 eto blagosloveli (.) na etu dejatel'nost'.
 PRT siunata-PST-PL PRP tämä-ACC toiminta.
 tähän tehtävään.
 --- poistettu 13 riviä ---
- 31 Sergei: nu MY (.) nazyvalis' drevnie hristi↓ane. potomu čto. dolgo ne za-
 no me nimittääPST-PAS-PL muinainen-PL kristitty-PL koska pitkään aikaan ei
 no MEITÄ kutsuttiin vanhoiksi kristi↓tyiksi. koska meitä ei pitkään aikaan
- 32 ne regis↑rirovali nas.
 ei rekisteröidä-PST-PL me-ACC
 rekis↑teröity.
- 33 Anja: °mhmh°,
- 34 Sergei: i tol'ko (0.4) tak sejčas skažu, (.) nu gde-to (.) v šestidesjatyh vot
 ja ainoastaan niin nyt sanoa-1 no noin PRP kuudeskymmenes-PRE PRT
 ja nyt tiedän vain (0.4) sanoa, (.) no noin kuusikymmentä PRT
- 35 godah °značit°
 vuosi-PRE-PL siis
 luvulla °tarkoitano°
 [((K. nyökkää.))
- 36 Kirill:→/mhmh,
- 37 Sergei: [v konce šestidesjatyh go↑dov u nas
 PRP loppu-PRE kuudeskymmenes-GEN vuosi-GEN-PL PRP me-GEN
 [kuusikymmentälu↑vun lopulla meillä
- 38 v Peterburge vot odin propovednik °starenkij byl, Pavel
 PRP Pietari-PRE PRT yksi puhuja vanhahko olla-3 1nameM
 oli Pietarissa PRT yksi °vanhempi puhuja, Pavel

- 39 Gerasimovič Zarkov° (.) on zaregistroval smog
Gerasimovič Zarkov hän PASP-rekisteröidä-PST ASP-voida-PST
Gerasimovič Zarkov° (.) hän rekisteröi pystyi
- 40 zaregistrovat'sja hotja eto složno bylo. ego
PASP-rekisteröidä vaikka se vaikeaa olla-PST hän-GEN
rekisteröimään vaikka se oli vaikeaa. häneltä
- 41 sprosilii kak nazyvat' i on (.) drevnie hristiane,
PASP-kysyä-PST miten nimittää ja hän vanha-PL kristitty-PL
kysyttiin millä nimellä voisi kutsua ja hän (.) >rekisteröi<
- 42 Kirill:→ **mhmh**,
- 43 Sergei: >zaregistroval.< i (.) my arhivnye dannye tam v Peterburge
PASP-rekisteröidä-PST me arkistotieto-PL siellä PRP Pietari-PRE
vanhoiksi kristityiksi. ja (.) me löydettiin (.) sieltä Pietarista arkistotiedot
- 44 našli (.) v tysjača devjat'sot dvadcat' šestom
PASP-löytää-PST PRP tuhat yhdeksänsataa kaksikymmentä kuudes-PRE
vuonna tuhat yhdeksänsataa kaksikymmentä kuusi
- 45 godu v Peterburge tože vot pod etim nazvanie.
vuosi-PRE PRP Pietari-PRE myös PRT PRP tämä-PRE nimitys-PRE
Pietarissa oli myös PRT sillä nimellä.
--- poistettu kymmenen riviä ---
- 55 Kirill: a kogda stalo vaše obščestvo stalo nazyvat'sja
entä milloin alkaa-PST te-POS yhdistys alkaa-PST nimittää-PAS
entä koska teidän yhdistystä alettiin alettiin nimittää
- 56 obščestvom miroljubija,
yhdistys-INSTR rauhantahto-GEN
rauhanyhdistykseksi,
--- poistettu neljä riviä ---
- 60 Sergei: kogda vot registrovalis' (.) £v šestnadcatogo marta£
kun PRT rekisteröidä-PST-PL PRP kuudestaosta-GEN maaliskuu-GEN
kun PRT rekisteröitiin (.) £ kuudestaosta maaliskuuta
- 61 etogo goda.£
tämä-GEN vuosi-GEN
tänä vuonna.£
- 62 Kirill: a: to- tol'ko v etom rodu.
ai vasta PRP tämä-PRE vuosi-PRE
ai: va- vasta tänä vuonna.
- 63 Sergei: nu da vot v etom godu °tol'ko smogli°.
no joo PRT PRP tämä-PRE vuosi-PRE vasta PASP-voida-PL
no joo PRT tänä vuonna °vasta oli mahdollista°.
- 64 Kirill: jasno.
selvä.

Rivin 14 *mbmb*-partikkelilla Kirill vastaa ajankohtaan, jolla Sergei paikantaa ajallisesti rauhanyhdistyksen alkuvaiheet Venäjällä ja joka ennakoii kertomusta yhdistyksen historiasta siellä. Aiemmilla kysymyksillään Kirill on hakenut tietoa siitä, miten Sergein yhdistyksestä tuli rauhanyhdistys, ja miten heidän yhdistystensä oli sitä ennen nimitetty (r. 1, 5). Hän on myös perustellut kysymyksiään toteamalla, että tuntee huonosti rauhanyhdistyksen historiaa Venäjällä (r. 9, 11). Sergei vastaa Kirillin perusteluun kaksi kertaa *aha*-partikkelilla (r. 10, 12) ilmaisten näin muuttaneensa orientaatiota keskustelun etenemisen suhteen (vrt. suomen *aha(a)*-partikkelin käyttö, Kastari, 2006: 119, Paukkeri, tulossa): Kirill kaipaaakin seikkaperäisempää, kronologista selostusta rauhanyhdistyksen historiasta Venäjällä. Tuottamalla ensimmäisen *mbmb*-vastauksen (r. 14) päänyökkäyksen kera Kirill tarkastelee Sergein vuoroa keskeneräisenä ja orientoituu tämän seuraavana toimintona selostukseen rauhanyhdistyksen historiasta Venäjällä.

Seuraava Kirillin tuottama, tasaiseen intonaatioon päättyvä *mbmb*-partikkeli (r. 36) sijoittuu toisen Sergein mainitsemien ajankohdan jälkeen. Tämän maininnan voi kuulla vievän lähemmäksi Kirillin hakukysymyksellä (r. 1) hakemaa vastausta, sitä miten Sergein yhdistyksestä tuli rauhanyhdistys. *Mbmb* tarkastelee laajempaa puhekokonaisuutta edelleen keskeneräisenä samalla, kun osoittaa tapahtumien kulun olevan seurattavissa. Kolmas *mbmb* vastaa vuoroon, jossa Sergei on selvittänyt edustamansa hengellisen ryhmän nimen historiaa Venäjällä (r. 42). Hän kertoo puhujasta, joka oli rekisteröinyt ryhmän nimellä "vanhat kristityt". Yhdistyksen rekisteröintiin pääsy tekee relevantiksi kertomisen Sergein omasta roolista rauhanyhdistyksen historiassa, johon Kirill orientoituu käyttämällä tasaiseen intonaatioon päättyvää *mbmb*-partikkelia. Riveillä 55–56

Kirill esittää vielä kysymyksen: "entä milloin teidän yhdistystä alettiin nimittää rauhanyhdistykseksi", mikä implikoi katkelman alun hakukysymyksen luoman odotuksen olevan vielä voimassa. Vuorollaan *jasno* (r. 64, vrt. suomen *selvä*-sanana käyttö, Kastari, 2006, 98) Kirill ilmaisee saaneensa riittävästi tietoa siitä, milloin ja miten Sergein yhdistyksestä tuli rauhanyhdistys ja kuittaa omalta osaltaan kyseisen puheenaiheen loppuunkäsittelyksi.

Mbmb-vastaukset (r. 14, 36, 42) sijoittuivat siis sellaisiin kerronnan avainkohtiin, joiden kytkeytyminen edeltävään ja tulevaan puheeseen oli pragmaattisesti ymmärrettävissä ja joiden purkamisen voitiin kuulla vievän lähemmäksi hakukysymyksellä haettua vastausta. *Mbmb*-vastaukset kuittasivat osatiedon vastaanotetuksi ja käsittelivät sitä kontekstissaan riittävänä ja ymmärrettynä. Samalla ne orientoituivat laajempaan puhejaksoon vielä keskeneräisenä.

Kuten jo on tullut esille, *mbmb*-partikkelia käytetään vastauksena myös sellaiseen tietoon, jota ei ole puhekumppanilta haettu tai kyselty, vaan jonka tämä on *kertonut oma-aloitteisesti*. Tällaista tietoa *mbmb* voi käsitellä uutena (vrt. suomen *mhy*, Sorjonen 1999). Jos kerronta on sisällöllisesti tavalla tai toisella tunteisiin vetoavaa, vastaanottaja voi *mbmb*-partikkelia toistamalla ja prosodisesti muuntelemalla tuottaa *adekvaatin reaktion kumppanin vuoroon* (ks. esim. 5). Väitöstutkimukseni (Paukkeri 2006) pohjalta *da*-partikkeli vaikuttaa kyseisessä funktioissa kuitenkin yleisemmältä. Tyypillisimmillään *mbmb* on neutraali vastaus (ei prosodista vaihtelua eikä toistoja).

Seuraavassa katkelmassa *mbmb* -partikkelilla (r. 3) implikoidaan puhujan aloitteesta kerrotun tiedon uutisarvoa ja kiinnostavuutta. Samalla orientoitutaan laajempaan vuoroon vielä keskeneräisenä. Rivin 6 *mbmb*-vastauksella osoitetaan tarjottu tieto sinänsä ymmärretyksi. Sen sijaan syytä tiedon kerto-

miseen haetaan *nu*-partikkelilla (r. 8, ks. Paukeri, 2006: 61–62): tällaista funktiota ei ole *mhmh*-partikkelilla.

Keskustelijoina ovat Tanja ja Seroža, jotka tapaavat toisensa sattumalta Suomessa asuvan yhteisen tuttavansa luona. Ennen katkelman alkua Seroža on puhunut Venäjällä asuvien

iäkkäiden ystäviensä ongelmista lämmittää omakotitaloa hiilillä ja maininnut sitten käyneensä edellisenä iltana seuroissa (hengellisessä kokoontumisessa). Tanja varmistaa kulemansa rivillä 1. Tarkastelun kohteena ovat *mhmh*-vastaukset riveillä 3 ja 6.

(4) [Tapaaminen: Lämmityssysteemi]

- 01 Tanja: na sob↑ranii?
PRP kokous-PRE
seu↑roissa?,
- 02 Seroža: da na SOB↑RANII=vot hozjain=on takoj čelovek on inžener?,
joo PRP kokous-PRE PRP isäntä hän sellainen henkilö hän insinööri
joo SEU↑ROISSA=PRT isäntä=hän oli sellainen insinöörimies?,
- 03 Tanja: **mhmh?**,
[[((T. nyökkää..))]]
- 04 Seroža: nu sam vo- voennyj na lo- [radiolokatorah (služil)] takoj
no itse sotilas- PRP tutka-asema-PRE palvella-PST sellainen
no itse ar- armeijan ase- [tutka-asemalla (palvellut) sellainen
- 05 °vot° [>čelo]vek<
PRT henkilö
°PRT° [>henk]ilö<
- 06 Tanja: **mhmh**,
- 07 Seroža: [te-]£tehničeskij.£
tekninen
[te-]£tekniikan.£
[(T. nyökkää..)]
- 08 Tanja: [n:u?,]
- 09 (0.5)
- 10 Seroža: vot, i: on vsë pokazyval °takoј° ljubit vsë °vot°
PRT ja hän kaikki näyttää-PST sellainen pitää-3 kaikki PRT
PRT, ja: hän näytti kaikkea on °sellainen° että tekee mielellään°PRT°
dɛlat' stro:it' i doma:=tam i sebe: vot stroil
tehdä raken:taa ja talo-PL PRT ja itse-DAT PRT rakentaa-PST
kaikenlaista rake:ntaa talo:jakin=PRT itsellekin: PRT on rakentanut
vot da:či synov'↑jam tam dɛtjam. (-- dočkam).
PRT mökki-PL poika-DAT-PL PRT lapsi-DAT-PL tytär-DAT-PL
PRT mök:kejä pojil↑leen PRT lapsille. (--tyttärille).
- 13 nu vot on sdelal sistemy otop↑lenija?,
no PRT hän PAST-tehdä-PST systeemi-ACC lämmityssys-GEN
niin PRT hän oli tehnyt lämmityssys↑teemin?,

Ensimmäinen tarkastelun kohteena oleva *mbmb*-partikkeli (r. 3) on sanottu lievästi nousevalla intonaatiolla vastauksena lausumaan, joka muodostaa syntaktis-semanttisesti ymmärrettävän kokonaisuuden. Kyseinen lausuma päättyy kuitenkin hiukan nousevaan, jatkoa ennakoivaan intonaatioon (r. 2). *Mbmb* käsittelee tietoa uutena ja kiinnostavana, mistä kertoo sävelkulun nousu ja utelias äänensävy. Toinen *mbmb* (r. 6) on tuotettu hiljaa ja tasaisella intonaatiolla samanaikaisesti sanan *čelovek* ('henkilö') kanssa. Sillä Tanja ilmaisee saaneensa riittävästi tietoa ymmärtääkseen, minkälaisesta henkilöstä on kysymys. Samalla hän käsittelee Serožan laajempaa vuoroa vielä keskeneräisenä. Hetkeä myöhemmin Tanja käyttää *nu*-partikkeliä (r. 8), jolla kehottaa Serožaa jatkamaan ja kerto-

maan syyn annettuun henkilön luonnehdintaan (r. 2–5): sen suhde puheenaiheeseen ei ole vielä tullut selväksi.

Prosodian ja toistojen avulla *mbmb*-partikkelilla voidaan *da*-partikkelin tapaan ilmaista emootioita, jotka puhujan kokemus tekee relevantiksi (vrt. Paukkeri, 2006: 171–172). Seuraavassa esimerkissä kyseisessä funktiossa toimii reduplikoitunut *mbmb*-vastaus. Sergei on kuvaamassa tilannetta, jossa Sergeiäin epäystävällisesti suhtautuva hengellinen ryhmä oli saanut kuulla myös Sergein ystävineen olevan lähdössä ryhmän mukana samoihin seuroihin. Ennen katkelmaa Sergei on kertonut häntä pyydetyn seuroihin puhujaksi, ja rivillä 1 hän pyytää siunausta (eli lupaa) lähteä matkalle. Reduplikoitunut *mbmb*-vastaus on rivillä 12.

(5) [Maalla:Hämminki]

- 01 Sergei: vot. ja >govorju< vy mne tože soputstvujte vot
PRT minä sanoa-1 te minä-DAT myös olla-IMP matkaseurana PRT
PRT. >sanon< siunatkaa minutkin PRT
- 02 v etoj ↓poezdke.
PRP tämä-PRE matka-PRE
tälle ↓matkalle.
- 03 Klavdija: @aga?@=
[[*(S. tekee kasvoilleen hämmästyneen ilmeen.)*]]
- 04 Sergei: =Vera Ivanovna srazu [lico @tak? kak? (1.0) a tak nas mnogo togda
InameF Ivanovna heti kasvot niin miten PRT niin me-GEN paljon silloin
=Vera Ivanovna heti [kasvot @niinkö? miten? (1.0) PRT niin meitä tulee silloin
[[*(S. pyörittää päätään.)*]]
- 05 poedet? a togda (.) a ja [ne znā:la etogo. (.) a togda
PFUT-lähteä-3 PRT silloin PRT minä ei tietää-PST tämä-GEN PRT silloin
monta? PRT silloin (.) PRT [en tiē:n:nyt (.) tätä. (.) PRT silloin
- 06 >možet byt' < nam ne nado čhat'@ v
ehkä me-DAT ei pitää lähteä PRP
>ehkä<meidän ei pidä lähteä@ PRP
- 07 Klavdija: [a::°]
- 08 Sergei: [ot a- i tam] načalo takoe načalo tako:e
PRP ja siellä PASP-alkaa-PST sellainen PASP-alkaa-PST sellainen
[PRP ja siellä] alkoi sellainen alkoi sellai:nen

Esimerkki (5) jatkuu seuraavalla sivulla.

- 09 Klavdija: @u:::??@
 [((S. pudistelee päättään))
- 10 Sergei: vo:t. (0.7) a Ni- Nikolaj (0.7) @</[a poedut tol'ko te kogo
 PRT PRT 1nameM PRT PFUT-lähteä-3 vain ne jotka
 PR:T. (0.7) ja Ni- Nikolai (0.7) @</PRT lähtevät vain ne jotka
- 11 blagoslovi:li, (.) a kogo ne blagosloveli tot ne poe:det.>@
 PASP-siunata-PST-PL PRT kuka-ACC ei siunata-PST-PL se ei PFUT-lähteä-3
 on siuna:ttu, (.) ja joita ei ole siunattu ne eivät lä:hde.>@
- 12 Klavdija:→=**mh**↑**mh** **mh**↑**mh**.
- 13 Sergei: eto vot ne- v smysle nam kak bud'to eto ne-[e
 PRT PRT PRP tarkoitus-PRE me-DAT ikään kuin PRT
 PRT PRT e- toisin sanoen ikään kuin meidän PRT ei- [e
- 14 Klavdija: [ne rasrešili
 ei PASP-sallia-PST
 [eivät olisi antaneet

Tarkasteltavat *mhmh*-partikkelit on lausuttu yhtenä prosodisena kokonaisuutena, joka päättyy laskevaan intonaatioon (merkitty pisteellä, r. 12). Kummankin loppuosa äännetään ympäristöä korkeammalta (merkitty nuolella), mikä yhdessä toiston kanssa tekee vastauksesta affektisen. *Mhmh*-vastaus sulkee affektisia elementtejä (imitointi, elekielestä raportointi yms.) sisältäneen jakson, mitkä kertovat kerronnan kärjen olevan meneillään (vrt. Routarinne, 1997: 150–151). Klavdija hämmästelee syntyntä tilannetta jo rivillä 7 ja 9 vastauksillaan °a:° ja @u:::??@ (vrt. Šaronov, 2005: 208) ja esittää reduplikoituun *mhmh*-vastauksen kerronnan huipenuksen eli Sergein siunauspyyntöön annetun vastauksen jälkeen, joka implikoi Sergein pyynnön tulleen torjutuksi (r. 10–11). Vastauksellaan Klavdija ikään kuin paheksuu Sergein saamaa kohtelua. Klavdijan vuoron jälkeen keskustelijat palaavat affektisesta tilanteesta tulkitsemaan Sergein siteeraamia sanoja (r. 10–11).

Tässä luvussa olen tarkastellut *mhmh*-vastauksia niille kaikkein tyypillisimmissä konteksteissa: vastauksena informaatiota tarjoaviin vuoroihin. Aineistossani *mhmh* on

käytettyin vastauksena hakemalla saatuun tietoon, mutta esiintyy myös reaktiona puhujan aloitteesta kerrottuun tietoon. *Mhmh* voi käsitellä tietoa riittävänä ja loppuunsaatettuna tai orientoitua siihen keskeneräisenä, mutta ei yllättävänä, kuten esimerkiksi *da* tai selitystä hakevana, kuten esimerkiksi *nu*. *Tak*-partikkelin tapaan *mhmh* sijoittuu usein sellaisiin kerronnan avainkohtiin, joiden jälkeen tarjotun asiain tilan purkaminen tulee relevantiksi. Samalla kun *mhmh* tarkastelee tällaista laajempaa puhejaksoa vielä keskeneräisenä, se rekisteröi osatiedon ymmärretyksi. Tällöin tietoa on haettu yleensä hakukysymyksillä. *Tak*-partikkeli on sen sijaan tyypillinen kyseisessä funktiossa silloin, kun tieto on kerrottu kumppanin omasta aloitteesta.

Puhujan aloitteesta kerrottua tietoa *mhmh* voi käsitellä paitsi ymmärrettyinä myös uutena ja mielenkiintoisena. Vaikka *mhmh* on perusolemukseltaan neutraali ja affektiton responssi, siitä saadaan prosodian ja toistojen avulla affektinen. Affektisilla vastauksilla voidaan osoittaa mielenkiintoa tai *da*-partikkelin tapaan implikoida muita kumppanin vuoron relevantiksi tekemiä tunnetiloja, kuten vaikkapa paheksuntaa.

MHMH KEINONA VÄLTÄÄ AFFEKTINEN TOIMINTO

Esiintyessään vastauksena affektia hakevaan lausumaan, esimerkiksi kannanottoon, *mbmh* säilyttää tiedonkäsittelyominaisuutensa ja voi ottaa mielipiteenkin vastaan pelkkänä tosiasiasta, ilman emootiota tai myötäelämistä. *Mbmb* voi viitata myös erimielisyyteen. Joskus se toimii keinona ottaa etäisyyttä edellä sanottuun (vrt. suomen *joo*-partikkelin käyttö, Sorjonen, 1999). Sekvenssin lopussa *mbmh*-vastaukseen voi liittyä pääpuhujaksi siirtymisen implikaatio.

Tarkastelen aluksi tapausta, jossa *mbmh*-partikkelin esittäjä ei tuo esille omaa asennettaan, vaikka hänellä onkin pääsy puhujan ilmaisemaan kantaan puhujille yhteisen kulttuurin pohjalta. *Mbmb*-vastauksella hän osoittaa *tunnistavansa* puhujan esittämän asenteen. Keskustelun aiheena on virallisten asioiden hoito Venäjällä. Katkelmaa ennen Tanja on puhunut tuttavastaan Verasta: Verasta ja hänen miestään oli vaadittu tuomaan joitakin papereita virastoon ja sitten sanottu, että olisitte voineet lähettää ne faksillakin. Tarkastelun kohteena ovat *mbmh*-partikkelit riveillä 8 ja 13.

(6) [Tapaaminen: Asiointi]

- 01 Tanja: menja eto do togo ubivaet Se[rožŁ
minä-ACC tämä PRP se-GEN masentaa-3 InameM
SerožŁ tämä minua niin masentaa [että
[[*(S. nyökkää.)*]]
- 02 Seroža: [nu /DA:,
03 Tanja: [vot začem gnat' ljuđej vot
PRT miksi ajaa ihminen-PL-ACC
[PRT miksi ajattaa ihmisiä PRT
04 vot vstaes' rano utrom oni na mašine emu
PRT nousta-2 aikaisin aamulla he PRP auto-PRE hän-DAT
PRT nouset aikaisin aamulla he autollaan miehen
05 tam s raboty otprašivat'sja nado i [vsě
PRT PRP työ-GEN pyytää lupaa täytyy ja aina
PRT täytyy pyytää töistä vapaata ja [aina
06 Seroža: [da: u nas eto ljubjat.=
PRT: PRP me-GEN se pitää-PL-3
[PRT: meillä pitävät sellaisesta.=
07 Tanja: =nastol'ko k ljuđjam otnošenie ne[horošee
siinä määrin PRP ihminen-DAT-PL suhtautuminen huono
=niin huonosti suhtautuvat ihm[isiin
08 Seroža:→ [mhmb,
09 Tanja: čto prosto nu:
että suorastaan no:
että yksinkertaisesti no:
10 Seroža: hm:,
hm:,
11 Tanja: ne ce:njat čeloveka vobšče ni ego vre:meni ni ego
ei arvostaa-PL-3 ihminen-GEN yleensä ei hän-GEN aika-GEN ei hän-GEN
ei arvo:steta ihmistä yleensäkään ei hänen ai:kaansa ei hänen

Esimerkki (6) jatkuu seuraavalla sivulla.

- 12 *zdoro:v'* ja ni *sostojanija*,
terveys-GEN ei *olotila-GEN*
tervey:ttään ei *kuntoaan*,
[[*(S. nyökkää kevyesti.)*]]
- 13 Seroža: → /**mhmh**,
- 14 Tanja: ni nu: *veZI* i *vsë* *privëz* da: a ty by *mog by*
ei no *tuoda-IMP* ja kaikki *PASP-tuoda-PST PRT PRT* *sinä voida-CON*
ei no: *tUO* ja *tuot* kaikki *joo: ja oli- olisit* *voinut olla*
- 15 i *doma sidet' po* *faksu* *skinul* i *vsë* (.) *poetomu*
ja *kotona istua PRP faksi-DAT PASP-heittää-PST* ja kaikki *sen tähden*
kotonakin ja heittää faksiin ja siinä kaikki (.) *että*

Mhmh-partikkelit (8, 13) vastaavat vuoroihin, joihin sisältyy yleistyksenä esitetty kannanotto: ensimmäisessä tapauksessa yleistys totetuu yksikön 3. persoonan preesensillä (venäjänkielisessä puheessa jätetään usein 'olla'-verbi mainitsematta, kuten tässäkin), toisessa indefiniittis-persoonaisella muodolla. Tutkijoiden (ks. esim. Tainio, 1993: 14; Sorjonen, 2001: 167) mukaan kannanotto, johon vastaanottajalla on pääsy joko puhujille yhteisen tai yleisen tiedon kautta, tekee relevantiksi toisen kannanoton tai vähintään saman- tai erimielisyyden ilmaisuun. Vastaanottaja voi halutessaan kuitenkin tarkastella kannanottoa pelkän informaation kannalta ja olla reagoimatta sen affektiseen puoleen (ks. Sorjonen, 1999, 2001: 154–165). Näin näyttävät tekevän *mhmh*-vastaukset riveillä 8 ja 13. Sergei on kuitenkin edellä osoittanut ymmärtävänsä (r. 2) Tanjan masennuksen aiheuttajan ja olevansa samaa mieltä siitä, miksi ajattaa ihmisiä turhaan (r. 6). Samalla Sergei on osoittanut tietävänsä, että Tanjan kertoma käytäntö on Venäjällä suosittua: 'meillä pitävät sellaisesta' (r. 6).

Ensimmäinen tarkastelun kohteena oleva, tasaiseen intonaatioon päättyvä *mhmh* (r. 8) osuu päällekkäin sanan 'huono' kanssa. Sergein heikko reaktio vauhdittanee Tanjaa elaboroimaan mielipidettään (r. 9, 11–12).

Sergei reagoi kuitenkin edelleen neutraalilla, tasaiseen intonaatioon päättyvällä partikkelilla, johon liittyy kevyt päännöyökkäys. Saamatta emotionaalisempaa vastausta Tanja jatkaa perustelemalla, miksi hän on moittinut kotimaassaan asiointia (14–15).

Mhmh-vastauksillaan Sergei ei lähde yleisesti arvioimaan suhtautumista ihmisiin kotimaassaan, vaan käsittelee Tanjan mielipidettä tiedon tasolla ja osoittaa tunnistavansa Tanjan ajattelutavan. Katkelman jälkeen Sergei jatkaa keskustelua ns. toisella kertomuksella, jossa hän kertoo vastaavanlaisen tapauksen kotimaastaan. Kertomuksellaan hän vahvistaa tietävänsä, että Tanjan kertomia tapauksia esiintyy Venäjällä.

Seuraavassa katkelmassa *mhmh*-vastauksella *otetaan etäisyyttä* kumppanin sanomaan. Siinä Kirill kertoo henkilökohtaisesti kokemastaan asiasta eli uskootulostaan. Vähän aiemmin samassa keskustelussa Kirill on antanut ymmärtää, että hän pitää Sergein asennetta epäuskoiisiin tuomitsemisena, ja esittänyt, että epäuskoisia pitää kehottaa käymään kirkossa. Sergei on puolustautunut väittämällä, että ihmisiä ei pidä tuomita, vaan pyrkiä vaikuttamaan heihin niin että he luopuisivat synneistään (r. 1–3). *Mhmh*-vastaukset ovat riveillä 11 ja 16.

(7) [Laivalla: Uskoontulo

- 01 Kirill: >potomu čto vot<
koska PRT
- 02 Sergei: nezavisimo [ot togo]
riippumatta PRP se-GEN
riippumatta [siitä]
- 03 Kirill: [ne zna:ju] ja možet prav možet byt' ne ↓prav?
ei tietää-1 minä voida-3 oikeassa voida-3 olla ei oikeassa
[en tie:dä] ehkä olen oikeassa ehkä en ↓ole?
- 04 Sergei: [hm,
- 05 Kirill: ja [sčitaju čto ne- ne ja prišël k vere,
minä olla-1 sitä mieltä että ei minä PASP-tulla-PST PRP usko-DAT
ol[en sitä mieltä että e- en minä tullut uskoon,
- 06 a- a @Bog menja@
vaan Jumala minä-ACC
va- vaan @Jumala minut@
[[*(S. nyökkää kaksi kertaa.)*]
[[*(S->K.)*]]
[[*(K.----->S.)*]]
- 07 Sergei: [da:,] [°da:, °]
- 08 Kirill: [k nej] privël.
PRP se-DAT PASP-johtaa-PST
[johti] siihen.
[[*(S. nyökkää kaksi kertaa ja katsoo alas.)*]
[[*(K.--->S.)*]]
- 09 Sergei: [°da:, °
- 10 Kirill: eto ne ot menja ishodit (.) [°impu]l's°
PRT ei PRP minä-GEN lähteä-3 vaikutin
ei se minusta: ole (.) [°lähtöi]sin°
[[*(S. katsoo alas ja nyökkää.)*]]
- 11 Sergei:→ [**mhmh.**,]
- 12 Kirill: a ot Boga ishodit,
vaan PRP-Jumala-GEN lähteä-3
vaan Jumalasta,
[[*(K.-->S.)*]]
- 13 Sergei: [°da:, °
- 14 Kirill: potomu e- mo- moej tut (.) ni ni zaslugi ni viny
siksi minä-POS tässä ei ei ansio-GEN ei syy-GEN
siksi e- ei tässä ole mitään mitään minun ansiotani eikä syytä
- 15 nikakoj net?,
minkäänlainen-GEN ei ole
ollenkaan?,

- [[((K.-->S.))]]
 [[((S. katsoo alas ja nyökkää.))]]
- 16 Sergei: →[**mhmh**,
- 17 (0.5)
- 18 Kirill: prosto ja ↑prinjal eto i
 yksinkertaisesti minä PASP-ottaa-PST vastaan se-ACC ja
 yksinkertaisesti ↑otin sen vastaan ja
 [[((S. nyökkää.))]]
- 19 Sergei: /°da°,
- 20 Kirill: soglasilja.
 PASP suostua-PST
 suostuin.
- 21 (1.0)
- 22 Sergei: no a inogda vot (.) čeloveku (.) #a# byvaet #i# ↑mne kogda-to
 mutta PRT joskus PRT ihminen-DAT olla-3 minä-DAT joskus
 mutta PRT joskus PRT (.) ihmisestä (.) #PRT# tuntuu ↑minusta#kin# joskus
- 23 kazalos' kogda molodoj ↑by:l,
 tuntua-PL-3 kun nuori olla-PST
 tuntui kun ↑oli:n nuori,

Sergein *mhmh*-vastaukset (r. 11 ja 16) vastaavat Kirillin kehityksessä olevaan moniysikköiseen vuoroon, jossa tämä kertoo uskoontulostaan; Sergei käyttää myös *da*-vastauksia (r. 7, 9, 13 ja 19). Kirillin sanalla *potomu čto* ('koska', r. 1) alkava vuoro ennakoiki perustelua hänen aiemmin esittämälleen mielipiteelle siitä, miksi epäuskoisia ihmisiä pitää kehottaa käymään kirkossa. Hän merkitsee tulevan lausumansa epävarmaksi ja tarjoaa näin Sergeille mahdollisuuden arvioida näkemyksensä oikeellisuutta (r. 3). Vaikka Sergeillä ei ole suoraa pääsyä Kirillin omaelämäkerralliseen kokemukseen, hän voi yleisen hengellistä elämää koskevan tietonsa pohjalta tunnistaa Kirillin kuvaaman asiointilan ja osoittaa pitävänsä sitä legitimiinä.

Sergein reaktiot (r. 7, 9, 11, 13, 16, 19, joista osa myös *da*-partikkeleita) Kirillin moniysikköiseen vuoroon ovat melko vaihteita (heikko intensiteetti, katsekontaktin puute, *mhmh*:n neutraalius myötäelämisestä hakevassa kontekstissa). Tosin rivin 7 reaktio on kuitenkin

kin melko vahva, mistä kertovat partikkelin toisto ja painotus, katsekontakti, päännöykäytykset ja äänensävy (ks. Paukkeri, 2006, 125, 137, 158). Kyseinen vastaus (r. 7) implikoi, että Kirillin kuvaama tilanne uskoontulosta vastaa tältä osin Sergein käsitystä asiasta.

Ensimmäinen tarkastelun kohteena oleva *mhmh*-partikkeli (r. 11) annetaan vastauksena kieltomuotoiseen lausumaan päällekkäispuhuntana sanan 'lähtöisin' kanssa. Tässä kohden lausuma on tulkittavissa Kirillin aiemmin sanotun 'en minä tullut uskoon' (r. 5) elaboroinniksi. Ennen katkelmaa keskustelijoilla on ollut erilinjaisuutta sen suhteen, miten ihmisestä tulee uskova: Sergei on väittänyt, että ihminen voi saada armon vain toisen uskovan kautta. Kirill on sivuuttanut kyseisen vuoron vaikenemalla.

Tuottamalla *mhmh*-vastauksen (r. 11) Sergei väistää affektisen reaktion, jota kumppanin kannan esilletulo hakee. Samaa voi sanoa rivin 16 *mhmh*-partikkelista, joka sekin vastaa kieltomuotoiseen kannanottoon 'siksi e-

ei tässä ole mitään mitään minun ansiotani eikä syytä ollenkaan?’, (r. 14–15). Puhujan voisi tällä lausumalla kuulla jopa vähättelevän itseään. Kyseisessä kontekstissa se on tulkittavissa kuitenkin legitimiiksi asiaksi: ihminen ei voi itse tehdä uskonsa eteen mitään. Lausuma päättyy hiukan nousevaan, jatkoa ennakoivaan intonaatioon (14–15). Kirill ei kuitenkaan jatka heti, vaan ikään kuin tarjoaa Sergeille mahdollisuuden affektisempaan reaktioon. Koska Sergei vaikenee, Kirill jatkaa itse elaboroimalla vuoroaan.

Mhmb-vastauksilla (r. 11, 16) Sergein voitiin kuulla ottavan etäisyyttä kumppanin henkilökohtaiseen kokemukseen uskoontulosta ja reagoivan siihen neutraalina informointina ilman myötäelämistä.

Esimerkkieni perusteella sekvenssinloppuissa asemassa *mhmb*:lla ja sen prosodisilla va-

rianteilla ja toistoilla voidaan *ilmaista asennoitumista* edellä kuultuun (ks. esim. 5). Sekvenssin lopussa *mhmb*-vastaukseen voi liittyä myös *pääpuhujaksi siirtymisen implikaatio*, kuten esimerkissä (8). Siinä *mhmb* (r. 8) päättää kumppanin tuottaman moniyksikköisen vuoron, jolla tämä on ilmaissut mielipiteensä uskoontulosta. Katkelma on jatkoa pitkälle keskustelulle siitä, miten ihmisestä tulee uskovainen. Puhujat ovat tuoneet käsityksiään esille viitaten välillä myös auktoriteetteihin (mm. Lestadiukseen ja Lutheriin). *Mhmb* (r. 8) *rekisteröi* kumppanin näkemyksen ja *implikoi* samalla *jonkinasteista erilinjaisuutta*. Lyhyen tauon jälkeen *mhmb*:n käyttäjä siirtyy *pääpuhujaksi*.

(8) [Laivalla: Lahja ei tule ihmiseltä vaan Jumalalta]

- 01 Kirill: [((K.----->C.
(dar) ne ot ↑čeloveka idët a ot ↑Bo[ga]
(lahja) ei PRP ihminen-GEN tulla-3 vaan PRP Jumala-GEN
(lahja) ei tule ↑ihmiseltä vaan Juma[lalta]
- 02 Sergei: [mhmb,]
- 03 Kirill: [idët=
tulla-3
tulee=
[((K.----->S.))
[((S.-->K.))
[((S. laskee päänsä alas ja nyökkää..))
- 04 Sergei: [=da:?, [°da°=
[((K. levittää sormet sivuille.))
[((K. kääntää sormet itseensä päin.))
- 05 Kirill: [=my tol’ko možem ↑prinjat’ ego [ili ili
me vain voida-3 PASP-ottaa vastaan se-GEN tai tai
[=me voimme vain ↑ottaa sen vastaan [tai tai
- 06 Sergei: gm,
[((K.levittää haralleen yhteenristityt käsien sormet.))

Esimerkki jatkuu seuraavalla sivulla.

- 07 Kirill: /ottolkny:t'
PASP-sysätä syrjään.
/sysä:tä syrjään.
[((S. nyökkää..))]
- 08 Sergei:→ /°mhmh.°
09 (0.4)
- 10 Sergei: ..hh ili kak=vot e- >Timo odnaždy< skazal čto zakon on ne javljaetsja
tai kuten PRT 1nameM kerran sanoa-PST-PL että laki se ei olla-3
..hh tai kuten=PRT e->Timo kerran< sanoi että laki ei ole
11 piščej verujuščego. vot (.) kogda če- čelovek u- govorit vot tol'ko za↓kon
ruoka-INSTR uskovainen-GEN PRT kun ihminen sanoa-3 PRT vain laki
uskovaisen ruokaa. PRT (.) kun ih- ihminen puhuu PRT se on vain la↓kia.
12 ..hh to ego slova oni k tomu čto nado vot žit' pravil'no
..hh niin hän-GEN sana-PL ne PRP se-DAT että pitää PRT elää oikein
..hh niin hänen sanansa ne se että pitää PRT elää oikein
[((K. nyökkää ja hymyilee hiukan..))]
- 13 nado delat' to vot /nado delat' to= ego slova vsegdä zakon.
pitää tehdä se-ACC pitää tehdä se-ACC hän-GEN sana-PL aina laki.
pitää tehdä sitä PRT /pitää tehdä tätä= hänen sanansa on aina lakia.
[((K. nyökkää..))]
- 14 Kirill: /°da.°
15 Sergei: no esli verujuščij (.) emu proščeny grehi:
mutta jos uskovainen hän-DAT PASP-antaa anteeksi-PPP synti-PL
mutta jos uskovainen (.) hänelle on annettu synnit anteeksi:
[((K. katso pois päin
- 16 £to est' emu uže pišča /drugaja nužna.£
niin olla hän-DAT jo ruoka toinen tarpeellinen
£toisin sanoen hän tarvitsee jo /toisenlaista ruokaa.£
S:stä.-----) [((K-->. S.))]
- 17 Kirill: [°da. (.) da. da. [pravil'no.°°
PRT PRT PRT oikein
[°PRT. (.) PRT. PRT. [oikein.°°
- 18 Sergei: [pišča drugaja nužna
ruoka toinen tarpeellinen
[toisenlaista ruokaa tarvitsee.
--- poistettu viisi riviä ---
- 23 Kirill: čut' čut' po raznomu govoritsja no vera odinakovaja.
hiukan hiukan PRP erilainen-DAT puhua-PAS mutta usko samanlainen
hiukan hiukan eri tavalla puhutaan mutta usko on samanlainen.

Rivin 8 *mbmh* vastaa syntaktis-semanttisesti, pragmaattisesti ja prosodisesti loppuun saatettuun vuoroon, jolla Kirill tuo esille kantaansa. Kannanotto sisältää sekä nonverbaalisia (puhetta myötäilevä elekieli, katseen kohdistaminen vastaanottajaan) että verbbaalisia samanmielisyyttä hakevia aineksia. Kirill käyttää muun muassa *me*-pronominia, jolla on venäjän kielessä erityistä retorista voimaa ja jonka referenssi on joidenkin tutkijoiden (ks. Komte, 1990; Pyykkö, 1997: 139) mukaan kaikkein vaihtelevin verrattuna muihin venäjän persoonapronomineihin. Käyttämällä *me*-pronominia puhuja voi osoittaa, ettei ole puhumassa yksityishenkilönä ja hakea samalla solidaarista vastaanottoa (ks. esim. Drew & Heritage, 1992: 30–31; Drew & Sorjonen, 1996: 97–98; Ruusuvaara, Haakana & Raevaara, 2001: 18).

Sergei kuittaa hänelle tarjotun paikan vaihteesti sanotulla *mbmh*-partikkelilla (r. 8), jonka voi kuulla implikoivan jonkinasteista erilinjaisuutta. Lyhyen tauon jälkeen Sergei jatkaa itse sanoilla 'tai kuten' ja ottaa tavallaan uudelleen käsiteltäväksi näkökulman, joka on tullut esille aiemmin samassa keskustelussa. Sergei on nimittäin kertonut, että ennen parannuksen tekoa Lestadiuksen saarnat olivat lakihenkisiä ja ahdistivat ihmistä. Mutta kun Lestadius sai syntinsä anteeksi, hän alkoi itsekin saarnata syntien anteeksiantamusta, ja kuulijat saattoivat jopa hyppiä ilosta. Lain ja armon vaikutuksen uudelleen esille ottaminen tarjoaa Kirillille toisen mahdollisuuden tulkita Sergein näkemystä (vrt. Davidson 1984). Viittaamalla molempien tuntemaan auktoriteettiin, Timoon ja käyttämällä geneerisyyttä ('hänelle on annettu synnit anteeksi', r. 15), Sergei tekee vuorostaan entistä yhteistyöhakuisemman.

Ennen Sergein *mbmh*-vastausta (r. 8) itsevarmaan sävyyn ja voimakasta elekieltä käyttäen puhunut Kirill kuuntelee Sergein puhetta milloin kevyesti nyökäten milloin hiukan

hymyillen (ks. esim. r. 13). Lopulta hän lausuu erittäin hiljaa vastauksen, joka sisältää kolme *da*-partikkelia ja adverbien 'oikein' (r. 17). Sitä paitsi sanoessaan *da*-partikkelit Kirill kääntää katseensa pois päin Sergeistä. Vaikka vastaus on tuotettu samanmieliselle vastaukselle epätyypillisellä tavalla (heikko intensiteetti, katsekontaktin puuttuminen, vrt. Paukkeri, 2006: 138–139), Kirillin myöhempi vuoro (r. 23) osoittaa, että hän on hakenut Sergein kanssa yhteistä linjaa: Kirillin mielestä hänellä ja Sergeillä on samanlainen usko, vaikka he ovat puhuneet siitä hiukan eri tavalla.

Esimerkissä (9) *mbmh*-vastauksella implikoitiin siis jonkinasteista erilinjaisuutta. *Mbmb*:n tuottaja jatkoi itse puhetta, josta näkyi orientoituminen solidaariseen yhteistyöhön.

Esiintyessään responsina affektisen reaktion relevantiksi tekeviin toimintoihin *mbmh* voi muuttaa edeltävän toiminnon luonnetta ja käsitellä sitä pelkästään informaation näkökulmasta. Sillä voidaan käsitellä kumppanin arvioimaa asiointilaa pelkästään tunnettuna ja/tai ymmärrettynä. Neutraalin perusolemuksen vuoksi *mbmh* on käyttökelpoinen tilanteissa, joissa halutaan välttää avointa erimielisyyttä ja säilyttää samalla solidaarisen yhteistyön mahdollisuus. *Mbmb* sopii myös etäisyydenottoon tilanteissa, joissa kumppanilla ei ole suoraa pääsyä toisen kokemukseen.

YHTEENVETO

Tässä artikkelissa olen käsitellyt vain yhden, mutta hyvin keskeisen venäjän kielen vastaussanan, *mbmh*:n (perinteinen kirjoitusasu *ugu*), funktioita spontaanissa arkikeskustelussa. Kysymyksessä on sikäli mielenkiintoinen vastaussana, että se esiintyy monissa muissakin kielissä. Alustavien havaintojeni mukaan funktiot kielten välillä eivät kuitenkaan ole identtisiä. Jotta päästäisiin paremmin ver-

tailemaan tämän vastaussanan käyttötapoja, tarvittaisiin lisätutkimusta eri kielistä.

Esittämäni funktiot venäjän *mhmb*-partikkelin käytöstä pohjautuvat aineistoni (7 tuntia) pohjalta tehtyihin havaintoihin ja eivät välttämättä kata koko *mhmb*-vastausten merkityspotentiaalia. *Mhmb*-vastausten tarkastelu erityyppisissä konteksteissa on paljastanut sen olevan ennen kaikkea ns. tiedonkäsittelypartikkeli päinvastoin kuin *da*, joka prosodisine vivahteineen ja toistoineen on tyyppillisimmillään samanmielisyyden ja samastumisen ilmaisuun käytetty partikkeli venäjänkielisissä keskusteluissa (ks. Paukkeri 2006).

Informaation käsittelyn näkökulmasta *mhmb*:n tyyppilisin käyttö on vastauksena hakemalla saatuun tietoon, jota voidaan tarkastella loppuunsaatettuna tai keskeneräisenä. Sen käyttö muistuttaa *tak*-partikkelin käyttöä silloin, kun vertailtavina ovat *mhmb*-vastaukset haettuun tietoon ja *tak*-vastaukset puhujan omasta aloitteesta kerrottuun tietoon: sekä *tak* että *mhmb* sijoittuvat sellaisiin kerronnan avainkohtiin, joiden jälkeen avainkohdan purkaminen tulee relevantiksi. Kyseisillä partikkeleilla kuitataan osatoiminto ymmärretyksi ja tarkastellaan tapahtumien kulua koherenttina. Tämä käyttö on tyyppillistä myös suomen *nii*-partikkelille (ks. Sorjonen 2001). *Mhmb*-partikkelia tavataan vastauksena myös keskustelukumppanin oma-aloitteisesti kertomaan informaatioon, jolloin se voi tarkastella tietoa paitsi ymmärrettyinä myös uutena ja melenkiintoisena. Mielenkiintoa ja muita puhujan vuoron relevantiksi tekemiä emootioita ilmaisevat *mhmb*-vastaukset tehdään affektisiksi prosodian ja mahdollisten toistojen avulla.

Vastauksena asennoitumista ilmaisevaan lausumaan *mhmb*-vastauksella voidaan suomen *joo*-partikkelin tapaan välttää ottamasta kantaa kumppanin kannanottoon ja reagoida siihen pelkkänä tunnettuna ja/tai ymmärret-

tynä tosiasiana. *Mhmb*-partikkelia käytetään myös implikoimaan etäisyyttä konteksteissa, joissa edeltävän lausuman affektinen ulottuvuus on vahvaa. (Vrt. Sorjonen 1999.) Solidaarisen yhteistyön näkökulmasta *mhmb* onkin neutraali ja käyttökelpoinen vastaus erilaisissa ongelmakohtissa. Kuten tässäkin työssä tuli esille, *mhmb*:n käyttäjä voi tarjota mahdollisuuden neuvotella keskustelun jatkumisesta tarjoamalla yhteistyöhakuisen puheenvuoron.

LÄHTEET

- AG 1980 = *Russkaja grammatika* T. 1. *Fonetika. Fonologija. Udarenie. Intonacija. Slovoobrazovanija. Morfologija*.. Päätoim. N. Ju. Švedova. M.: Nauka 1980.
- BTS = *Bolšoj tolkovyj slovar' russkogo jazyka*. Päätoim. S. A. Kuznecov. SPB: Norint, 1998.
- Clancy, P. & Thompson, S.A. & Suzuki, R. & Tao, H. 1996: The conversational use of reactive tokens in English, Japanese and Mandarin. *Journal of Pragmatics*, 26, 355–387.
- Davidson, J. (1984). Subsequent versions of invitations, offers, request, and proposals dealing with potential or actual rejection. John M. Atkinson & John Heritage (toim.), *Structures of social action*, 102–128. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dobružina N. P. (1995). Principy i metody sistemnogo leksikografičeskogo opisania meždometija. *Astoreferat dissertacii na soiskanie učenoj stepeni kand.fil.n.*, M.
- Dobružina N. P. (1998). Semantika meždometij v reaktivnyh replikah. *Vestnik Moskovskogo universiteta*, 2, 56–67.
- Drew, P. & Heritage, J. (1992). *Analyzing talk at work: an introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Drew, P. & Sorjonen, M.-L. (1996). Institutional dialogue. – Teun A. van Dijk (toim.), *Discourse as social interaction. Discourse studies: a multidisciplinary introduction*. London: Sage.
- Drummond, K. & Hopper, R. (1993a). Some uses of *yeah*. – *Research on Language and Social Interaction*, 26, 203–212.

- Drummond, K. & Hopper, R. (1993b). Back channels revisited: acknowledgement tokens and speakership incipency. *Research on Language and Social Interaction*, 26, 157–177.
- Gardner, R. (1995). *On some uses of the conversational tokens mm*. Ph. D. Dissertation. University of Melbourne: Department of Applied Linguistics and Language Studies.
- Gardner, R. (1997). The conversation object *Mm*: a weak and variable acknowledging object. *Research on Language and Social Interaction*, 30, 131–156.
- Gardner, R. (2001). *When listeners talk. Response tokens and listener stance*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Gerassimenko, O. (2004). *Infokäsituspartiklid abah/aba jah/da mbmh/mhmbh nii/tak eesti ja vene telefonikõnedes*. Magistristöõ üldkeeleteaduse alal. Tartu: Tartu Ülikool. Filosoofiateaduskond. Üldkeeleteaduse õppetool.
- Goodwin, C. (1986). Between and within: Alternative and sequential treatment of continuers and assessments. *Human Studies*, 9 (2/3), 205–218.
- Guthrie, A. (1997). On the systematic deployment of *okay* and *mmhmm* in academic advising sessions. *Pragmatics*, 7, 397–415.
- Hakulinen, A. & Karlsson, F. (1988). *Nykysuomen lauseoppia*. 2. painos. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Halonen, M. (2002). *Kertominen terapian välineenä. Tutkimus vuorovaikutuksesta myllyhoidon ryhmäterapiassa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heritage, J. (1984). A change-of-state token and aspects of its sequential placement: J. M.
- Atkinson – J. Heritage (toim.) *Structures of social action*, 299–345. Cambridge: Cambridge University Press.
- ISK 2004 = Hakulinen, A. & Vilkkuna, M. & Korhonen, R. & Koivisto, V. & Heinonen, T.-R. & Alho, I.: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Jefferson, G. (1984). Notes on a systematic deployment of the acknowledgement tokens "yeah" and "mm hm". – *Papers in Linguistics*, 17, 197–206.
- Jefferson, G. (1993). Caveat speaker: preliminary notes on recipient topic-shift implicature. – *Research on Language and Social Interaction*, 26, 1–30.
- Jefferson, G. (2002). Is "no" an acknowledgement token? Comparing British and American uses of (+)/(-) tokens. *Journal of Pragmatics*, 34, 1345–1383.
- Kastari, A. (2006). *Dialogipartikkelien aba(a) ja ai jaa tehtävistä keskustelussa*. Pro gradu – tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen ja kotimaisen kirjallisuuden laitos.
- Komte, M. (1990). Upotreblenie mestoimenija "my" v sovremennom russkomazyke. *Rusistika*, 1, 18–24.
- Müller, F. E. (1996). Affiliating and disaffiliating with continuers: prosodic aspects of reciprocity. – E. Couper-Kuhlen & M. Selting (toim.), *Prosody in conversation*, 131–176. Cambridge: Cambridge University Press.
- Paukkeri, P. (2001). Vastaanottajana venäläisessä keskustelussa: *nu-* ja *tak-*partikkelien työnjaosta. H. Sulkala & L. Nissilä (toim.), *XXVII Kielitieteen päivät Oulussa 19.–20.5.2000. Acta Universitatis Ouluensis B Humaniora* 41, 225–233. Oulu: Oulun yliopisto.
- Paukkeri, P. (2006). Recipient v russkom razgovore: o raspredelenii funkcij meždu otvetami da, nu i tak. Väitöskirja. A. Mustajoki & P. Pesonen & J. Lindstedt (toim.) *Slavica Helsingiensia* 28. Helsinki. Helsingin yliopisto, Slavistiikan ja baltologian laitos.
- Paukkeri, P. (2007). Recipient v russkom razgovore: o raspredelenii funkcij meždu otvetami da, nu i tak. Väitöksen alkajaisesityelmä Helsingin yliopistossa 26.5.2006. *Aspekti*, 2, 29–33.
- Pyykkö, R. (1997). Venäläistä poliittista retoriikkaa. *Kielen vallassa*, 133–147.
- Routarinne, S. (2003). *Tytöt äänessä. Parenteesit ja nouseva sävelkulku kertojan vuorovaikutuskeinoina*. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ruusuvuori, J. & Haakana, M. & Raevaara, L. (toim.) 2001: *Institutionaalinen vuorovaikutus. Keskusteluanalyttisiä tutkimuksia*. Helsinki: SKS.
- Sacks, H. (1992a). *Lectures on conversations*. Volume I. Gail Jefferson (toim.) Cambridge, Mass.: Basil Blackwell.
- Sacks, H. (1992b). *Lectures on conversations*. Volume II. Gail Jefferson (toim.) Cambridge, Mass.: Basil Blackwell.
- Šaronov, I. A. (2005). Meždometija v rečevoj kommunikacii. Toim. I. A. Šaronov. *Emocii vazyke i reči: Sbornik naučnyh statej*. M.: RGGU.

- Schegloff, E. A. (1982). Discourse as an interactional achievement: Some uses of "uh huh" and *Discourse: Text and Talk*, 71–93.
- Schegloff, Emanuel A. (1984). On some questions and ambiguities in conversation. *Atkinson & Heritage (toim.)*, 28–52.
- Sorjonen, M.-L. (1999). Dialogipartikkelien tehtävistä. *Virtittäjä* 2, 170–194.
- Sorjonen, M.-L. (2001). *Responding in Conversation. A study of response particles in Finnish*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Sorjonen, M.-L. (2002). Recipient activities: the particle *no* as a go-ahead response in Finnish conversation. C. E. Ford & B. A. Fox & S.A. Thompson (toim.), *The language of turn and sequence*, 165–195.
- SRČ = *Slovar' russkih častic*. E. Šimcuk ja M. Ščur. W. Gladrow (Hg.). Frankfurt am Main etc.: Peter Lang 1999.
- Tainio, L. (1993). *Kannanoton tulkinta keskustelussa*. Lisensiaatintyö. Helsinki: Helsingin yliopisto, suomen kielen laitos.
- Uusi venäläis-suomalainen sanakirja*. Moskva "Russkijazyk". Toim. M. Kuusinen. II osa. Porvoo: WSOY 1999.

LITTEROIINTIMERKIT

- laskeva sävelkulku
- , tasainen sävelkulku
- ? voimakkaasti nouseva sävelkulku
- ?, hiukan nouseva sävelkulku
- ↑ seuraava sana tai tavu lausuttu ympäristöä korkeammalta
- ↓ seuraava sana tai tavu lausuttu ympäristöä matalammalta
- alleviivattu tavu painotettu
- [päällekkäispuhunnan alku
-] päällekkäispuhunnan loppu
- (.) mikrotauko: 0.2 sekuntia tai vähemmän
- (0.5) mikrotaukoa pitempi tauko, esim. (0.5) on puolisen sekuntia
- = kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
- > < nopeutettu jakso
- < > hidastettu jakso
- °° muuta puhetta hiljaisempi jakso
- °° °° erittäin hiljaa tuotettu jakso
- DA kova ääni
- : venytetty äänne
- .hh sisäänhengitys
- £ £ hymyillen tuotettu jakso
- # # narisevalla äänellä tuotettu jakso
- te- (tavuviiva) sana jää kesken
- (da) (sulut) epävarmasti kuultu jakso
- (-) sana, josta ei ole saatu selvää
- (--) pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää
- (()) kaksoissulkeiden sisällä litteroijan kommentteja
- [/] puheen ja eleen samanaikaisuus
- K.-->S. nuoli osoittaa katseen suunnan

LYHENTEET

AKK	akkusatiivi
GEN	genetiivi
DAT	datiivi
INSTR	instrumentaali
PRE	prepositionaali
PAS	passiivi
PRP	prepositio
PRT	partikkeli
PST	preteriti
IFUT	liittofutuuri (imperfektiivisten verbien liittofutuuri)
PFUT	yksinkertainen futuuri (perfektiivisten verbien yksinkertainen futuuri)
PPP	passiivin partisiippin preteriti
KON	konditionaali
IMP	imperatiivi
PL	monikko
POS	possessiivipronomini
PASP	perfektiivinen aspekti
lnameF	naisen etunimi
lnameM	miehen etunimi
1	ensimmäinen persoona
2	toinen persoona
3	kolmas persoona

Seuraavia tunnusmerkittöminä tarkasteltavia muotoja ei ole merkitty glossaukseen: nominatiivi, aktiivi, presens, yksikkö. Ei ole merkitty myöskään sukukategorioita: maskuliini, feminiini, neutri.

RUSSIAN MHMH (UGU)

Pirkko Paukkeri

The article discusses the functions of *mhmh*, which is one of the most widely used particles in everyday Russian conversations. This particle has been traditionally transcribed in Russian as *ugu* (Russian *угу*). *Ugu* is pronounced like the fricative γ with the mouth closed. It is therefore transcribed as *mhmh* in this article. The corresponding particle in Finnish has been transcribed as *mhy* (Sorjonen 1999) and *mm hm* (Kastari 2006).

Mhmh is an versatile and economic way to express a receptive role in spoken interaction. Combined with prosody and gestures, it has a wide spectrum of meanings. It can be used as response to both information-giving an attitude-expressing turns. Its most typical function is information processing. In my data, it was most often used as a response to information that the speaker had sought from his or her interlocutor. When it occurs in a response to statement of opinion, *mhmh* retains its information-processing function and may even indicate that the opinion is received as a mere fact. *Mhmh* is a neutral way to maintain the possibility for solidary cooperation in situations where the speakers' opinions are not exactly aligned: the person who uses *mhmh* to implicate a difference of opinion can still offer an opportunity to negotiate continuation of the conversation by, for instance, presenting a cooperatively oriented comment.

Keywords: Russian, response word, particle, conversation analysis.